

UDŽBENICI SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
MANUALIA UNIVERSITATIS STUDIORUM ZAGRABIENSIS

izv. prof. dr. sc. Vlatka Bilas
doc. dr. sc. Sanja Franc
prof. dr. sc. Rajko Ostojić

VIŠEDIMENZIONALNOST ODRŽIVOG RAZVOJA

Nakladnik

Notitia d.o.o., Zagreb

Za nakladnika

izv. prof. dr. sc. Vlatka Bilas

Recenzenti

prof. emeritus dr. sc. Mato Grgić, Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
prof. dr. sc. Stjepan Dvorski, Fakultet organizacije i informatike, Sveučilište u Zagrebu

Lektura

Nitor usluge d.o.o.

Grafičko oblikovanje i priprema za tisak

Mario Turk, dizajner

Tisak

Og grafika d.o.o.

Objavljivanje ovog sveučilišnog priručnika odobrio je Senat Sveučilišta u Zagrebu na sjednici održanoj 19. svibnja 2016. godine odlukom Klasa: 032-01/16-01/16, Ur. broj: 380-061/252-16-4 od 19. svibnja 2016. godine.

ISBN 978-953-57416-7-1

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000940319.

Copyright © 2017. Notitia d.o.o., Zagreb

Sva prava pridržana. Niti jedan dio ove knjige ne smije se reproducirati u bilo kojem obliku ili na bilo koji način, niti pohranjivati u bazi podataka bilo koje namjene bez prethodnog pismenog dopuštenja izdavača, osim u slučajevima kratkih navoda u stručnim člancima. Izrada kopija bilo kojeg dijela knjige zabranjena je.

izv. prof. dr. sc. Vlatka Bilas
doc. dr. sc. Sanja Franc
prof. dr. sc. Rajko Ostojić

VIŠEDIMENZIONALNOST ODRŽIVOG RAZVOJA

Sadržaj

Popis slika	VII
Popis tablica	X
Popis kratica	XI
Predgovor	XIII
1. KONCEPT ODRŽIVOSTI I ODRŽIVOG RAZVOJA	1
1.1. Kompleksnost imperativa održivosti	4
1.2. Čimbenici održivog razvoja	17
1.3. Mjerenje održivog razvoja	23
1.4. Upravljanje održivim razvojem	27
1.5. Kružno gospodarstvo kao potpora održivom razvoju	32
1.6. Scenariji budućeg razvoja i postizanja održivosti	36
1.7. Međunarodne inicijative za poticanje održivog razvoja	57
1.7.1. Međunarodni programi održivog razvoja: od Milenijskih ciljeva razvoja do Ciljeva održivog razvoja	57
1.7.2. Ciljevi održivog razvoja i izvori financiranja	61
2. EKONOMIJA I ODRŽIVI RAZVOJ	73
2.1. Internacionalizacija, trgovina, odgovorna proizvodnja i potrošnja	74
2.1.1. Povezanost liberalizacije trgovine, zaštite okoliša i održivog razvoja	85
2.1.2. Industrijski razvoj i važnost inovacija	97
2.1.3. Uloga prava intelektualnog vlasništva u održivom međunarodnom poslovanju	100
2.2. Smanjivanje nejednakosti među zemljama i unutar zemalja	107
2.3. Globalna partnerstva	113
2.4. Održivost u poslovnom sektoru i poticanje društveno odgovornog poslovanja	117
2.4.1. Važnost održivosti u poslovnim strategijama	119
2.4.2. Društveno odgovorno poslovanje	121
3. OKOLIŠ I ODRŽIVI RAZVOJ	127
3.1. Instrumenti i ciljevi zaštite okoliša	128
3.1.1. Instrumenti zaštite okoliša	128
3.1.2. Ciljevi regulacije zaštite okoliša	137
3.2. Energija i održivi razvoj	140
3.3. Čista voda i sanitarni uvjeti	142
3.4. Klimatske promjene	145

3.5. Očuvanje i održivo korištenje oceana, mora i morskih resursa	148
3.6. Očuvanje i održivo korištenje kopnenih ekosustava	151
4. DRUŠTVO I ODRŽIVI RAZVOJ	155
4.1. Borba protiv siromaštva	159
4.2. Sigurnost opskrbe hranom	167
4.3. Zdravlje i održivi zdravstveni sustavi	169
4.3.1. Utjecaj globalizacijskih trendova na zdravlje i razvoj zdravstvenih sustava	170
4.3.2. Odrednice zdravlja, ciljevi i ishodi zdravstvenih sustava	172
4.3.3. Održivost financiranja suvremenih zdravstvenih sustava	178
4.3.4. Zdravlje i zdravstveni sustavi: od Milenijskih razvojnih ciljeva do Ciljeva održivog razvoja	184
4.4. Obrazovanje i održivi razvoj	199
4.5. Rodna ravnopravnost	204
4.6. Urbanizam i održivo prostorno planiranje	206
4.6.1. Izazovi urbanizacije i održivog prostornog planiranja	207
4.6.2. Koncept održivog grada i održivih zajednica	214
4.7. Mir, pravda i snažne institucije	220
Literatura	227

Popis slika

Slika 1.	Koncept održivog razvoja	2
Slika 2.	Trokut: ekonomija, ekologija i društvo	7
Slika 3.	Konceptualni okvir održivog razvoja	11
Slika 4.	Pet dimenzija trokuta održivosti	12
Slika 5.	Hipoteza pristupa politika i mjera za održivi razvoj	13
Slika 6.	Supstitucija i dohodovni efekti kada postoji visoka razina supstitucije između dviju usluga i obje su usluge normalna dobra	14
Slika 7.	Supstitucija i dohodovni efekti kada postoji niska razina supstitucije između dviju usluga te je jedna usluga inferiorna	15
Slika 8.	Ravnoteža za održivi razvoj	16
Slika 9.	Višestruke potrebe strateškog planiranja	28
Slika 10.	Pristup upravljanju strategijom održivog razvoja	29
Slika 11.	„Trostruko dobitno“ programiranje	30
Slika 12.	Model kružnog gospodarstva	34
Slika 13.	Nulti scenarij	39
Slika 14.	Scenarij 1 – nastanak krize resursa	42
Slika 15.	Scenarij 2 – stanje globalne krize onečišćenja	43
Slika 16.	Scenarij 3 – kriza opskrbe hranom	44
Slika 17.	Scenarij 4 - kriza erozije obradivog tla	46
Slika 18.	Scenarij 5 – zbroj mnogih kriza	48
Slika 19.	Scenarij 6 – troškovna kriza	49
Slika 20.	Scenarij 7 – kriza onečišćenja	51
Slika 21.	Scenarij 8 – ograničenje rasta broja stanovnika i potrošnje	52
Slika 22.	Scenarij 9 – stanje održivosti	54
Slika 23.	Scenarij 10 – održive politike Scenarija 9 uvedene 20 godina ranije	56
Slika 24.	Izazovi financiranja održivog razvoja	62
Slika 25.	<i>Environmentalno</i> korištenje prostora	76
Slika 26.	Rast svjetskog stanovništva do 2050. (%)	84
Slika 27.	Nemogući trokut i globalna zaštita okoliša	87
Slika 28.	Troškovi zagađenja i dovođenje onečišćenja na optimalnu razinu	89
Slika 29.	Proizvodnja „prljavih“ proizvoda u nerazvijenim zemljama	90

Slika 30.	Efekt rasta razine proizvodnje	92
Slika 31.	Efekt promjene strukture proizvodnje	93
Slika 32.	Efekt tehnike ekonomske aktivnosti	94
Slika 33.	Kuznetsova krivulja okoliša	95
Slika 34.	Regulacija onečišćenja i trgovina	97
Slika 35.	Osnove rješavanja povezanih nejednakosti	109
Slika 36.	Ciklička povezanost između nejednakosti prilika i nejednakosti dohotka	110
Slika 37.	Kontinuum održivosti	114
Slika 38.	Multisektorska partnerstva	115
Slika 39.	Model „pet kapitala“	119
Slika 40.	Održivost organizacije	119
Slika 41.	Proces izgradnje održivih rješenja u poduzeću/organizaciji	121
Slika 42.	Optimalna razina onečišćenja koja minimizira zbroj troškova smanjenja emisija i štete	132
Slika 43.	Ekonomski učinkovita razina smanjenja emisija	132
Slika 44.	Utjecaj ekoloških poreza na tržište roba	133
Slika 45.	Društveni troškovi uvođenja zabrane proizvodnje u usporedbi s troškovima postojeće regulacije zaštite okoliša	135
Slika 46.	Društveni troškovi uvođenja zabrane proizvodnje u usporedbi s vrlo visokim troškovima postojeće regulacije zaštite okoliša	136
Slika 47.	Integracija produktivnosti, profitabilnosti i kvalitete života	138
Slika 48.	Globalizacijska trilema: postizanje ekonomskog rasta, pune zaposlenosti i ekološke ravnoteže	139
Slika 49.	Uloga vode u ekonomskom rastu koji smanjuje siromaštvo	143
Slika 50.	Rizici povezani s posljedicama klimatskih promjena	146
Slika 51.	Sektori s velikim potencijalom plavog rasta	149
Slika 52.	Poveznica društvenog i ekološkog sustava	152
Slika 53.	Nepovoljni učinci razvoja suvremenog društva na okoliš	153
Slika 54.	Uzročno-posljedične veze siromaštva	160
Slika 55.	Začarani ciklus nejednakosti	161
Slika 56.	Pozitivan ciklus održivog ravnomjernog razvoja	162
Slika 57.	Usmjeravanje prema općoj pokrivenosti zdravstvenom zaštitom	187

Slika 58.	Ključni čimbenici razvoja održivih zdravstvenih sustava	190
Slika 59.	Scenarij 1. razvoja zdravstvenih sustava	191
Slika 60.	Scenarij 2. razvoja zdravstvenih sustava	191
Slika 61.	Scenarij 3. razvoja zdravstvenih sustava	192
Slika 62.	Kompleksnost razvoja zdravstvenih sustava i uključivanja dionika	193
Slika 63.	Povezanost između pritisaka od ljudske aktivnosti, promjene i degradacije ekosustava te zdravlja ljudi	198
Slika 64.	Međudjelovanje kućanstava, tržišta i institucija i ishodi rodne ravnopravnosti	205
Slika 65.	Održivo urbanističko planiranje	208
Slika 66.	Nužni elementi izgradnje otpornih urbanih sustava	218
Slika 67.	Razine sudjelovanja građana	222

Popis tablica

Tablica 1.	Usmjeravanje ulaganja prema ciljevima održivog razvoja	66
Tablica 2.	Izazovi izradi nacionalnih politika za potporu održivom razvoju	69
Tablica 3.	Izazovi međunarodne investicijske politike za potporu održivom razvoju	69
Tablica 4.	Ključna načela za izradu investicijske politike za održiv razvoj	70
Tablica 5.	Razvoj prava intelektualnog vlasništva tijekom povijesti	103

Popis kratica

AIDS	<i>Acquired Immune Deficiency Syndrome</i>
BDP	<i>bruto domaći proizvod</i>
BNP	<i>bruto nacionalni proizvod</i>
EPI	<i>Environmental Performance Index</i>
ESI	<i>Environmental Sustainability Index</i>
EU	<i>Europska unija</i>
GIGO	<i>Garbage In, Garbage Out</i>
HDI	<i>Human Development Index</i>
HIV	<i>Human Immunodeficiency Virus</i>
IFI-IFO	<i>Infinity In, Infinity Out</i>
IKT	<i>informacijska i komunikacijska tehnologija</i>
JPP	<i>javno-privatna partnerstva</i>
NGO	<i>non-governmental organization</i>
OECD	<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>
OMLP	<i>održive mreže lokalnih poduzeća</i>
SAD	<i>Sjedinjene Američke Države</i>
SDG	<i>Sustainable Development Goals</i>
TNM	<i>transnacionalne mreže</i>
TRIPS	<i>Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights</i>
UN	<i>Ujedinjeni narodi</i>
UNCTAD	<i>United Nations Conference on Trade and Development</i>
UNDP	<i>United Nations Development Programme</i>
UNEP	<i>United Nations Environment Programme</i>
UNEP	<i>United Nations Environment Programme</i>
UNESCO	<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i>
UNHABITAT	<i>United Nations Human Settlements Programme</i>
UNIDO	<i>United Nations Industrial Development Organization</i>
USD	<i>United States Dollar</i>
WEF	<i>World Economic Forum</i>
WHO	<i>World Health Organization</i>
WIPO	<i>World Intellectual Property Organization</i>
WSSD	<i>World Summit on Sustainable Development</i>